

فصل دوم گزارش

گزارش، اسم مصدر از بن مضارع یا فعل امر گزاردن به اضافهٔ پسوند اسم مصدر «گزار+ش» ساخته می‌شود.^۱ واژهٔ Reportage در لغت به معنای گزارش^۲ و در اصطلاح، عبارت از بیان توصیفی، تشریحی و تصویری یک رویداد، واقعه یا موضوع اجتماعی است.^۳ گزارش در فرهنگ لغت به معنای شرح و تفسیر کردن، خبردادن، اطلاع دادن، تبلیغ، جستجو کردن، رسانیدن، انجام دادن و... معنا شده است.^۴

گزارش‌نویسی در مطبوعات ایران را باید مصادف با چاپ نخستین روزنامه‌ها در ایران در نظر گرفت. این دوره، مصادف با حکومت قاجار در ایران است. از زمان چاپ روزنامهٔ «کاغذ اخبار» در سال ۱۲۵۳ ه.ق گزارش‌نویسی در ایران همپای

۱- روغنی‌ها، محمدتقی؛ گزارش‌گری کاربردی برای رسانه‌های جمعی، انتشارات روزنامهٔ ایران، چاپ دوم، ۱۳۸۹، ص ۱۸.

۲- باطنی، محمدرضا؛ فرهنگ معاصر، تهران، ۱۳۸۴، چاپ سیزدهم، ص ۷۱۵.

۳- فرقانی، محمد مهدی؛ اصول گزارش‌نویسی چشم‌عقاب روزنامه‌نگاری (جزوهٔ درسی)، دانشگاه علامه طباطبایی، ص ۷.

۴- فرهنگ دهخدا، فرهنگ عمید، فرهنگ معین.

رشد مطبوعات، متحوّل شد. در دوره ناصرالدین شاه، با تشکیل اداره روزنامه‌نگاری، گزارش‌نویسی سامان گرفت. در این زمان، مجموعه گزارش‌های مطبوعاتی برای چاپ و نشر، نزد محمدحسن خان اعتمادالسلطنه فرستاده می‌شد. با صدور فرمان مشروطیت، به تناسب تحوّل در کشور، مطبوعات نیز متحوّل شدند و گزارش‌نویسی مطبوعاتی وارد عرصه جدیدی شد. با انتشار نشریات گوناگون در زمینه‌های مختلف، گزارش‌نویسی در مطبوعات، به تعریف امروزی آن نزدیک‌تر شد. دست‌اندرکاران نشریه‌ها، برای آگاهی‌رسانی به خوانندگان، به اقصی نقاط کشور گزارش‌گر و مخبر با عنوان مفتش اعزام می‌کردند و حاصل کار آنان با عنوان "تفتیش" در نشریات درج می‌شد.^۱

۱- توکلی، احمد؛ گزارش‌نویسی در مطبوعات، تهران، مؤسسه ایران، ۱۳۸۳، چاپ سوم، ص ۱۶.

بخش اول

مفهوم گزارش

در زندگی روزانه و در رابطه‌های کلامی که با دیگران برقرار می‌کنیم، بسیار پیش می‌آید که کسی برای ما، یا ما برای کسی، از واقعه‌ای یا تجربه‌ای یا از رفتار و افکار شخصی حرف بزند یا بزنیم. به تعبیر دیگر هر کس واقعه، تجربه، احساس، نظر، دیده و شنیده‌های خود را برای دیگری روایت کند، گزارش‌گری کرده است: نشت لوله آب آشپزخانه، قبولی یک آشنا در کنکور سراسری، گران شدن فصلی سیب‌زمینی و پیاز، نابینایی که در خیابان نی می‌نوازد، زوج جوانی که نمی‌توانند خانه دلخواه و مناسب خود را بیابند، پیرزنی که در میدان فردوسی برای خودروها اسفند دود می‌کند، نوعی بیماری تنفسی که تازه شایع شده، کنسرت یک خواننده تازه مشهور شده و... این‌ها همه دست‌مایه‌ی گزارش‌هایی هستند که می‌شنویم یا خود نقل می‌کنیم. هرچه کشش و قدرت موضوع گزارش، از سویی و کیفیت روایت آن، از سوی دیگر بیشتر باشد، روایت دارای جذابیت بیشتری خواهد شد. روایت این نکته‌ها را می‌شود گزارش نامید.

هر یک از ما بارها گزارش‌های اجتماعی، اقتصادی، ورزشی، سیاسی و... را در صداوسیما دیده و یا شنیده‌ایم، و یا اینکه در روزنامه‌ها یا نشریات دانشجویی مطالعه کرده‌ایم. بسیاری از این گزارش‌ها آن‌چنان جذاب و تأثیرگذار هستند که تا ساعت‌ها و حتی روزها، ذهن ما را به خود مشغول می‌سازند و حتی ممکن است تأثیرگذاری این گزارش‌ها چنان زیاد باشد که سبب گردد تا در تصمیم‌گیری‌های مسئولان رده بالا، تغییرات عظیمی ایجاد گردد.

تعریف گزارش

از گزارش تعابیر گوناگونی شده و با توجه به نوع کاربرد، تعاریف مختلفی از آن می‌شود، اما برای رسیدن به یک تعریف کامل‌تر مروری بر معروف‌ترین تعاریف از صاحب‌نظران مختلف شاید بتواند کمکی به حساب آید.

استاد دکتر کاظم معتمدنژاد در کتاب «روزنامه‌نگاری» که قدیمی‌ترین منبع فارسی در این رشته باید به حساب آید، بیشتر بر نماینده بودن گزارش‌گر از سوی مخاطبان تأکید دارند: «گزارش‌گر از سوی و به جای مخاطبان، آنچه آنان امکان دیدن ندارند، می‌بیند و برای آنان بازگو می‌کند، این فرایند از یک نظر به معنای احساس همراهی مخاطبان در همهی لحظه‌های گزارش است و...»

دکتر محمدمهدی فرقانی در مجموعه «اصول گزارش‌نویسی» (کیهان، ۱۳۶۶)، گزارش را چنین تعریف کرده است: «تلفیق خبر و تحقیق، به اضافه بازسازی هنرمندانه صحنه‌ها، موضوعات، حوادث و واقعیات مهم زندگی اجتماعی»
دیوید رندال روزنامه‌نگار و نویسنده انگلیسی در مورد گزارش و گزارش‌گر عقیده دارد: «گزارش‌گر خوب کسی است که به کسب اطلاعات و آگاهی‌های لازم درباره یک موضوع و زیبانویسی، به یک اندازه اهمیت می‌دهد.»
تعاریف دیگری هم در خصوص گزارش وجود دارد که از آن جمله می‌توان به تعاریف ذیل اشاره نمود:

- ❖ گزارش عبارت است از «بیان تشریحی یک خبر، رویداد و یا موضوع اجتماعی، که چون با تصویر و توصیف درآمیزد، جذاب‌تر و خواندنی‌تر، و چون با تحقیق همراه شود، مستندتر و پذیرفتنی‌تر می‌شود»^۱
- ❖ گزارش، یک نوع خبر تصویری و توصیفی است^۲
- ❖ گزارش، بیان توصیفی، تشریحی و تصویری یک رویداد، واقعه یا موضوع اجتماعی است^۳

۱- گزارش‌نویسی در مطبوعات، احمد توکلی، انتشارات موسسه ایران، چاپ دوم ۱۳۷۷.

۲- روزنامه‌نگاری، دکتر کاظم معتمدنژاد، انتشارات سپهر، چاپ سوم، ۱۳۶۸.

۳- گزارش‌نویسی، چشم عقاب روزنامه‌نگاری، محمدمهدی فرقانی، ویژه‌نامه شماره یک رسانه

❖ گزارش تلفیق خبر و تحقیق است به اضافه بازسازی هنرمندانه صحنه‌ها و موضوع‌ها، حوادث و واقعیت‌های مهم زندگی اجتماعی^۱ نگارنده این کتاب نیز با در نظر گرفتن دید و نظر صاحب‌نظران تعریف زیر را برای گزارش پیشنهاد می‌کند:

گزارش روایت یا برداشتی است از موضوعاتی که برای مخاطب جالب و دارای ارزش باشد و گزارش‌گر در آن میکوشد تا جزئیات و اطلاعات دور از دسترس را به شکل توصیفی، تشریحی و تصویری برای مخاطب بیان کند.

گزارش‌گر کیست؟

گزارش‌گر به کسی گفته می‌شود که با سعی و کوشش بسیار در پی یک موضوع تلاش می‌کند تا بتواند جزئیات بیشتری از موضوع مورد نظر را به اطلاع مخاطب برساند.

ویژگی‌های فردی

گزارش‌گر باید فردی کنجکاو و پیگیر با انگیزه‌هایی قوی برای یافتن علل و عوامل رویدادها و فرایندهای مختلف باشد. فردی که به سادگی از کنار رویدادها و موضوعات مختلف می‌گذرد و علاقه‌ای برای دانستن علت وقایع و دلایل بروز حوادث از خود نشان نمی‌دهد، قادر به یافتن سوژه‌های جالب و باارزش نخواهد شد و قابلیت پرورش سوژه‌ها و تهیه گزارش‌های عمیق و اثرگذار را به دست نخواهد آورد. اگر می‌خواهید در کار گزارش‌گری موفق شوید، باید کنجکاو باشید و عزمی جزم و پیگیرانه برای درک و فهمیدن آنچه در جریان است از خود نشان دهید.

تیزبینی و نکته‌سنجی از دیگر خصوصیات یک گزارش‌گر محسوب می‌شود. نباید از کنار آنچه که می‌بینید یا می‌شنوید به سادگی عبور کنید. چه بسا یک نکته به ظاهر عادی، مسایل مهمی را در پشت خود داشته باشد. گاه یک سخن ساده یا یک رویداد معمولی، سرنخ‌هایی را به دست می‌دهد که می‌تواند گزارشی جذاب و خواندنی را تولید کند. تیزبینی و نکته‌سنجی، حاصل هوشمندی خبرنگار

است و یک گزارش‌گر موفق باید دارای قدرت درک و ضریب هوشی بالاتر از متوسط جامعه باشد تا در یافتن سوژه‌ها و پرورش آن‌ها و عمق بخشیدن به داده‌ها توفیق یابد.

«قدرت تفکر و سرعت انتقال سریع»، عامل مهمی در موفقیت گزارش‌گر محسوب می‌شود.

ویژگی‌های حرفه‌ای

گزارش‌گری، در مرحله اول نیازمند علاقه و ذوق و استعداد شخصی است. ویژگی‌های حرفه‌ای گزارش‌گری در بستر ذوق و علاقه فردی قابلیت رشد و تکامل می‌یابد و علاقه به این حرفه است که به پرورش استعدادهای فرد کمک می‌کند و او را در پیمودن مدارج ترقی یاری می‌دهد.

از ویژگی‌های ضروری برای یک گزارش‌گر، تسلط به مبانی کار خبرنگاری و گردآوری اطلاعات و اخبار است. گزارش‌گر باید مهارت‌های مربوط به خبرنگاری و را کسب کند و توانایی انجام مصاحبه با مردم، مقامات رسمی و چهره‌های مشهور را داشته باشد. گزارش‌گری کامل‌ترین کار در حرفه روزنامه‌نگاری است و یک گزارش‌گر باید یک خبرنگار و مصاحبه‌گر ورزیده باشد.

مقایسه خبر و گزارش

یکی از راه‌های شناخت گزارش، مقایسه مختصات آن با خبر است. از این مقایسه شاید بتوان کارکردهای این دو مهارت پایه، در حرفه روزنامه‌نگاری را بهتر دریافت و در نتیجه گزارش را بهتر شناخت.

سالی آدامز در کتاب «نوشتن برای روزنامه‌نگاری» به صراحت می‌نویسد: «روزنامه‌نگاری یک نکته را مسلم فرض کند؛ اینکه «گزارش»، «خبر» نیست.» منظور از این جمله این است که قلمرو و کارکرد این دو عرصه به طور کامل با یکدیگر تفاوت دارد. از جمله:

✓ خبر ساختار ثابت و از پیش تعیین شده‌ای دارد. ساختار هرم وارونه، ساختار بازگشت به عقب و... قالب‌هایی هستند که مضمون انواع رویدادها و

تحول‌های خبری را در آن باید جای داد. این ساختارها در هر رسانه، به هر صورت ثابت هستند. خبر آتش‌سوزی در دانشگاه زنجان، انتخابات شورای بسیج دانشجویی دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات، جشن بزرگ ازدواج دانشجویی دانشجویان دانشگاه تهران و... را باید در آن ساختار پذیرفته‌شده خبری تدارک کرد. اما گزارش چنین نیست. می‌توان به تعداد گزارش‌های نوشته شده و گزارش‌هایی که پس از این نوشته می‌شود، برای گزارش ساختار فرض کرد. در واقع زیبایی و کشش گزارش در همین نوع ساختارها است. هر گزارش، به تناسب زاویه دید، یافته‌ها، ماهیت و روش روایتی که دارد، ممکن است ساختار ویژه‌ای بپذیرد.

✓ زبان خیر، جدی، خشک، کتابی و رسمی است. چنین زبانی برای آگاهی‌رسانی نوعی عرف و عادت پذیرفته شده شناخته می‌شود. در گزارش - بسته به موضوع، مخاطب و زاویه دید گزارش می‌توان زبان محاوره، لهجه و نگارش شکسته و شاد بیرون از معیارهای نوشتار رسمی را به کار گرفت. گاهی زیبایی و روانی گزارش‌ها، در گزینش این گویش‌های صمیمی و پذیرفتنی است.

✓ گزارش نزدیک‌ترین مهارت روزنامه‌نگار نسبت به ادبیات و قصه‌نویسی است. وصف، تشبیه، جناس، ایما و دیگر هنرهای ادبی در خبرنگاری معمول نیست.

✓ گزارش نسبت به خبر گسترده‌تر و مفصل‌تر است؛ گرچه گاه استثناهایی هم می‌شود یافت.

✓ در گزارش امکان بیشتری برای گنجاندن نکته‌ها و اطلاعات تکمیل‌کننده وجود دارد. استنادها، نقل قول‌ها، اطلاعات و پیشینه‌ها گزارش را تکمیل می‌کند. اما ویژگی ذاتی خبر، کوتاهی و فشرده‌گی می‌باشد.

کاربرد گزارش در نشریات دانشجویی

گزارش به دلیل جامع بودن و جمع‌آوری شدن اطلاعات و نظرات اشخاص مرتبط

با رویداد یا واقعه، مقبولیت بیشتری در نشریات دانشجویی و مخاطبان آن دارد. در این نشریات، گزارش به شکل‌های ذیل کاربرد دارد:

۱. بیان مشکلات، نواقص و انتقال نارضایتی‌ها و انتقادات و...

یکی از کاربردهای گزارش در نشریات دانشجویی انتقال انتقادات و اعتراضات دانشجویان به مسئولان است.

به عنوان نمونه در مورد انتقادات دانشجویان نسبت به کیفیت غذا، مسایل آموزشی و یا اطلاعات اندک اساتید، کمبود امکانات رفاهی و تفریحی که در صورت انتقال به شکل یک خبر جذابیتی ندارند، نشریات دانشجویی می‌توانند از طریق تهیه یک گزارش و بیان نظرات دانشجویان در این زمینه‌ها به صورتی غیر مستقیم به مسئولان انتقاد نموده و آن‌ها را با این مشکلات آشنا تر سازند و در صورت امکان راه‌حل‌های مناسبی نیز ارائه دهند، انتقال غیر مستقیم مسائل در قالب گزارش سبب می‌گردد تا نیازی نباشد دست‌اندرکاران نشریه به طور مستقیم و خشن به مسئولین انتقاد و اعتراض نموده و آن‌ها را به واکنش در برابر نشریه وا دارند.

۲. انعکاس موضوعاتی که به صورت خبر صرف جذابیتی ندارد.

مثل وضعیت زندگی در خوابگاه‌های دانشجویی، بررسی وضعیت اعتیاد در بین دانشجویان و...

۳. بیان چگونگی و علت وقایع

گزارش علاوه بر انعکاس دلایل، چگونگی وقوع رویداد را تشریح می‌کند.

اصول گزارش^۱

در تهیه هر گزارش لازم است که چهار اصل اساسی مورد توجه قرار گیرد تا گزارش از غنای لازم برخوردار شود و گزارش‌گر به هدف خود که اثرگذاری بر مخاطبان است، دست یابد.

۱- روغنی‌ها محمدتقی، گزارش‌گری کاربردی برای رسانه‌های جمعی، انتشارات روزنامه ایران، چاپ دوم، ۱۳۸۹.

۱. توصیف و بازگویی عینی

گزارش، بیان واقعیت‌ها و بازگویی حوادث و رویدادها و انتقال اطلاعات است. گزارش‌گر با حضور در صحنه واقعه، حواس خود را در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد تا هر آنچه را که می‌بیند، می‌شنود و احساس می‌کند به مردم منتقل کند. مخاطبان گزارش انتظار دارند که گزارش‌گر به عنوان چشم و گوش آنان زوایای گوناگون رویداد را بنگرد و به آنان انتقال دهد.

یک گزارش خوب علاوه بر بیان هنرمندانه صحنه‌ها رویداد و تشریح حوادث، باید علت و نحوه وقوع آن را بازگو کند، ناگفته‌ها را بشکافد و از جوانب مختلف به بررسی و تحلیل موضوع بپردازد. چگونگی پرداختن به علت رویداد و یا نحوه آن متناسب با نوع موضوع تفاوت می‌کند. در برخی رویدادها و حوادث همچون وقوع زلزله، مخاطبان در پی یافتن علت وقوع زلزله نیستند، اما نحوه و چگونگی آن از نظر شدت و قدرت، مدت زمان لرزش زمین، مرکز وقوع زلزله و پیامدهای آن از نظر تخریب و تلفات، جزء اساسی‌ترین اطلاعاتی است که باید به مخاطبان منتقل شود.

۲. پرهیز از پیش‌داوری

یکی از اصول اساسی در هر گزارش، توجه به حقیقت و پرهیز گزارش‌گر از پیش‌داوری است. گرایش‌ها، خواسته‌ها و احساسات و عواطف گزارش‌گر نباید باعث شود که از توجه به حقایق دور بماند و در نتیجه تلاش گزارش‌گر این باشد که دیدگاه‌های خود را به خوانندگان تحمیل کند.

در گزارش‌هایی که با پیش‌داوری همراه است، علاوه بر آنکه گزارش‌گر از حقیقت دور می‌افتد، مخاطبان در سراسر گزارش، حضور گزارش‌گر و تلاش وی را برای القای دیدگاه‌های خود احساس می‌کنند و لذا گزارش‌گر تأثیر و کارآیی خود را از دست می‌دهد.

گزارش‌گر موفق کسی است که خود، در پی دستیابی به حقیقت باشد و در این مسیر آنچه را که به دست می‌آورد به عنوان چشم و گوش خوانندگان

در اختیار آنان قرار دهد و اگر نتایج گزارش با برداشت‌های اولیه وی از موضوع متفاوت بود، بر نظرات اولیه خود اصرار نورزد و هر آنچه را که منطبق با واقعیات بود به مخاطبان عرضه کند.

۳. شناخت مخاطبان

گزارش‌گر باید در ابتدای کار، مخاطبان خود را بشناسد و بداند گزارش را برای چه کسانی تهیه می‌کند. گزارشی که از یک موضوع در یک نشریه دانشجویی با زمینه انتشار فرهنگی-اجتماعی درج می‌شود با گزارش همان موضوع در یک نشریه دانشجویی با زمینه انتشار علمی-تخصصی تفاوت‌هایی خواهد داشت و این دو گزارش با گزارشی که گزارش‌گر از همان موضوع تهیه می‌کند تا در یک نشریه دانشجویی با زمینه انتشار سیاسی-اجتماعی منتشر شود، وجوه تمایز اساسی دارد.

۴. نفی گزارش‌گر محوری

اگر سراسر مطلب بیانگر دیدگاه، نظر و سلیقه شخص گزارش‌گر باشد، نمی‌توان آن را گزارش دانست و مخاطبان هم آن را به عنوان یک گزارش نخواهند پذیرفت. چنین مطلبی می‌تواند یک مقاله یا متن یک سخنرانی باشد، نه یک گزارش جامع. مخاطب، زمانی به خواندن گزارش ترغیب خواهد شد که موضوع از جنبه‌های مختلف و دیدگاه‌های متفاوت مورد بررسی قرار گرفته باشد. گزارش زنده، جذاب و گیرا گزارشی است که در آن دیدگاه‌های مختلف مطرح شده باشد. گزارش‌گر به عنوان یک عنصر پویا، هوشیار و آگاه این دیدگاه‌ها را در کنار هم قرار می‌دهد و خوانندگان و شنوندگان گزارش را به سمت حقیقت هدایت می‌کند. اما مطلبی که در آن نویسنده متکلم وحده است و حرف اول و آخر را می‌زند، می‌تواند یک مقاله خوب باشد، اما نمی‌تواند یک گزارش مناسب محسوب شود.